scholars explores the question of the process of professional training of students-horn in pedagogical theory and practice.

Key words: professional training, valtornova school student horn, mu sic andperforming arts, music education.

Стаття надійшла до редакції 22.02.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 37.033-057.874

І. Г. Матузова

РЕЗУЛЬТАТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ВИХОВАНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Актуальною проблемою педагогічної науки є дослідження умов підвищення ефективності екологічного навчально-виховного процесу у загальноосвітніх школах України, підготовка професійно й екологічно орієнтованої особистості, здатної до фахової природоохоронної діяльності, готової виявляти стійкі уміння та навички природоохоронної поведінки.

Формування у молоді глибоких переконань у необхідності природоохоронної діяльності протягом всього життя викликане потребою суспільства в екологічно вихованих фахівцях, здатних до протидії недбайливому, споживацькому відношенню до природи. Вирішенню цієї проблеми має бути підпорядкована система екологічної освіти на всіх рівнях, формування екологічного світогляду та екологічної вихованості, на підставі яких будується екологічна культура сучасної молоді.

Концепцією екологічної освіти України визначені шляхи, методи і засоби досягнення цієї мети, передбачено участь молоді у забезпеченні самих себе науковими знаннями про взаємозв’язок природи і суспільства, усвідомленні потреби у спілкуванні із природою, оволодінні нормами поведінки у процесі взаємодії з нею, вихованні відповідальності за навколишнє середовище [5]. Проте залишаються відкритими питання інтеграції духовно-моральних та екологічних складових у змісті навчально-виховного процесу, підвищення екологічної вихованості старшокласників у цілому.

Мета статті полягає у висвітленні результатів експериментального дослідження організаційно-педагогічних умов підвищення екологічної вихованості старшокласників в умовах профільного навчання.

У науково-педагогічній літературі проблема екологічного виховання розглядається у багатьох ракурсах. Так, посилення ролі екологічної домінанти у навчально-виховному процесі загальноосвітніх шкіл та вищих навчальних закладів було визначене у працях Г. Біленької, А. Захлєбного, В. Ільченко, О. Король, О. Кудрявцевої, О. Лабенко, О. Мащенко, І. Суравєгіної, С. Совгіри. Проблемам формування відповідального ставлення підростаючого покоління до об'єктів природи присвятили свої праці такі науковці, як О. Біда, Л. Бібік, В. Вербицький, М. Назарук, Н. Пустовіт, О. Сопронова, Н. Чернова. Проблеми сформованості еколого-світоглядних інтересів в учнів старшої школи розглянуті у дослідженнях Л. Ващенко, Л. Величко, В. Єрмолаєвої, О. Лабенко, С. Лебідь, О. Мамешиної, Л. Потапюк, І. Токаревої та інших.

Професійну підготовку майбутніх екологів розглядали В. Боголюбов, С. Дерябо. В. Некос, С. Степаненко, В. Ясвін, а проблеми розвитку екологічної культури майбутніх фахівців вивчали Г. Білявський, Е. Гірусов, М. Дрібноход, В. Крисаченко.

Сутність педагогічних умов організації навчання та виховання розкрита у наукових дослідженнях Ш. Амонашвілі, Ю. Бабанського, В. Беспалько, В. Гузеєва, В. Давидова, П. Третьякова, М. Поташника, Д. Ельконіна та інших науковців, які визначили загальні психолого-педагогічні умови, як такі умови, що сприяють досягненню позначених цілей. В. Андреєв під педагогічними умовами розуміє цілеспрямований відбір та застосовування елементів змісту, методів, прийомів а також організуємих форм навчання для досягнення визначених цілей [1].

Дослідженню педагогічних умов підвищення рівня екологічної культури молоді присвячені праці Т. Вайди (розглянуто процес формування екологічної культури майбутніх фахівців засобами туристсько-краєзнавчої діяльності) [3, с. 11], Т. Юркової (визначені педагогічні умови формування у підлітків ціннісного ставлення до природи у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи) [10, с. 11]. С. Рибніков наводить теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування готовності майбутніх екологів до професійно орієнтованої управлінської діяльності [7, с. 123 – 126].

Педагогічні умови забезпечення професійного самовизначення учнів основної школи у навчально-виховному процесі досліджено у працях І. Жерноклєєва (це такі умови, як структурована діяльність учителя у змістовно-процесуальному забезпеченні професійного самовизначення учнів; формування у школярів основ професійного самовиховання через використання ділових ігор; забезпечення активного мотиваційного середовища на уроках на основі духовних цінностей). О. Капустіна провідною умовою активізації професійного самовизначення старшокласників бачить розробку та впровадження до навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи педагогічних технологій активізації профорієнтаційної роботи.

У працях С. Шевченка визначено умови, за яких позакласна і позашкільна виховна робота із учнями за місцем їх проживання має сприяти успішному формуванню у них ціннісних орієнтацій, де у ролі життєвизначальних цінностей виступають об'єкти природи: організація виховної роботи на гуманістичних прикладах; залучення до виховної роботи за місцем проживання дорослих (батьків, педагогів, керівників гуртків); орієнтація на виховання в учнів патріотизму, національної свідомості; використання спеціально розроблених методик і програм з виховання гуманності школярів засобами природознавства [10, с. 60 – 62]. О. Лазебна вважає, що ефективність цілеспрямованого процесу формування активної екологічної позиції підлітків значно підвищується за умов послідовного, поетапного формування зазначеної характеристики (усвідомлення своєї екологічної позиції; оцінки та контролю своєї екологічної позиції; визначення, вибору особистісної позиції у взаємодії з природою); використання спеціальних проблемних ситуацій та залучення учнів до колективних виховних справ [6, с. 82 – 92].

С. Совгіра для підвищення ефективності процесу формування екологічного світогляду у майбутніх фахівців (студентів педвузів) пропонує впроваджувати такі умови, що відображають суспільні потреби у гармонізації взаємодії майбутнього вчителя із природнім середовищем і особливостей соціально-екологічного досвіду; умови, які характеризують процес професійної підготовки майбутнього вчителя; умови, що витікають із педагогічної взаємодії викладача і студента у навчально-виховному процесі та умови, які пов'язані із вихідним рівнем сформованості екологічного світогляду у майбутніх учителів [8, с.205 – 215].

Ми додержувались думки А. Аменда, який визначив педагогічні умови як сукупність заходів навчального процесу, що забезпечують необхідний рівень розвитку досліджуваної категорії особистості учня [2], і під *умовами ефективної організації екологічного виховання старшокласників та підвищення екологічної вихованості особистості у процесі профільного навчання* розуміли сукупність заходів у межах профільного екологічного навчання та виховання у навчально-виховній та позашкільній діяльності старшокласників, які забезпечують успішне формування екологічної компетентності та відповідальності учнів у їх майбутній професійній діяльності, сприяють розвитку екологічної вихованості особистості.

Проаналізувавши особливості організації екологічного виховання у навчально-виховних закладах різного типу та узагальнивши педагогічний досвід науковців у цій галузі, ми дійшли висновку, що процес здобуття базової екологічної освіти й інтеграція основних (духовно-моральних і екологічних) складових екологічної культури особистості будуть найбільш ефективними в умовах профільного навчання старшокласників у загальноосвітніх школах. Ми переконались, що екологічне виховання особистості старшокласника в умовах вивчення профільних курсів природничого спрямування сприяє

підвищенню рівня власної екологічної вихованості особистості.

Результати аналізу експериментального дослідження показали, що розроблені нами модель і методика підвищення екологічної вихованості в умовах профільного навчально-виховного процесу є ефективними і сприяють формуванню екологічної вихованості старшокласників.

Педагогічний експеримент ґрунтувався на основі розробленої нами програми та методики організації екологічного виховання учнів у процесі профільного навчання. Провідною умовою ефективного формування екологічної вихованості і компетентності учнів виступила побудова педагогічної тактики процесу екологічного виховання особистісного типу на основі цільового алгоритму дій: у профільний навчально-виховний процес вводилися такі експериментальні умови, як введення в навчальні програми з освітніх курсів потенційно важливих природоохоронних знань, розробка матриці інтегрованого змісту екологічного виховання засобами профільних курсів, розробка профільного екологічного курсу.

На нашу думку, передумовою, що суттєво впливає на формування мотивів підвищення власної екологічної вихованості у старшокласників і викликає яскраві, як позитивні, так і негативні емоції, є емоційне переживання ними проблем і краси навколишнього середовища, осмислення його місця в системі цінностей людини. Природно було б зауважити, що мешкаючи в одному з екологічно напружених регіонів світу, старшокласники Донбасу на власному досвіді відчували б загрозу повсякденному життю і визначали причини її виникнення: неякісна вода, забруднене повітря, великі промислові та побутові сміттєзвалища, розташовані повсюди терикони, небезпечні підприємства металургійної, вугледобувної промисловості, небезпечні умови праці їх батьків, які впливають на здоров'я та тривалість життя тощо. Але результати діагностики рівнів сформованості екологічної вихованості на першому етапі експерименту наглядно довели, що більшість старшокласників не вважали природні об'єкти життєвизначальними цінностями, а небезпечний екологічний стан довкілля вони не ототожнювали з якістю особистої життєдіяльності. Тому ми припустили, що на першому етапі формувального експерименту необхідно створити умови для осмислення учнями критичності екологічного стану довкілля, усвідомлення ними цієї проблеми для себе особисто, що, на нашу думку, сприятиме закріпленню в учнів потреби у самозбереженні, забезпеченні безпеки своєї сім'ї, потреби у якісній тривалій життєдіяльності і появи внутрішніх спонукань (мети, емоцій, мотивів) до вивчення екологічних проблем.

Провідними умовами підвищення екологічної вихованості старшокласників у процесі засвоєння ними цінностей екологічно спрямованого змісту програм природничих і гуманітарних профільних курсів виступили: введення у навчальні програми з освітніх курсів потенційно важливих природоохоронних знань та умінь; розробка і використання матриці інтегрованого змісту екологічного виховання засобами профільних курсів; орієнтація учнів на розв’язання творчих

завдань екологічної спрямованості; створення ними екологічно спрямованих карт-професіограм регіонально значущих професій; орієнтація старшокласників на самооцінку рівня сформованості власних екологічних якостей; включення старшокласників у безпосередню діяльність, спрямовану на пізнання світу професій.

Розробка матриці інтегрованого змісту екологічного виховання засобами профільних курсів реально сприяла формуванню в учнів цілісної картини світу, готовності до аналогічного і системного розгляду цінностей змісту географії, хімії, фізики, біології. Структура цієї матриці містить назву профільного спецкурсу чи курсу за вибором, назву теми, основний зміст навчального матеріалу, вимоги до вивчення розділу або теми та кількість годин, яка відводиться на їх вивчення (йдеться про той зміст навчального матеріалу, наприклад, таких предметів, як історія України, біологія, основи публіцистики, права та інших, які мають достатньо високий потенціал для розвитку екологічної свідомості учнів).

Проектуючи цю експериментальну матрицю, ми враховували результати аналізу змісту профільних програм природничого спрямування зазначених у матриці дисциплін. Серед них були базові програми, академічного та профільного планів. Ці програми дійсно розширюють рамки основного мінімуму дисциплін, мають можливості для забезпечення екологічного та біогеографічного підходів до засвоєння учнями матеріалу, формування практичних умінь і навичок, сприяння професійного самовизначення старшокласників, а також можуть бути основою для створення модифікованих (авторських) програм еколого-біологічного спрямування.

Доцільною виявилася й екологізація змісту програм профільних курсів біології, хімії та інших природознавчих дисциплін, проте навіть деякі профільні гуманітарні предмети (українська філологія, історія, правознавство та інші) при наданні їм екологічного спрямування стимулювали процес розвитку екологічної свідомості учасників експерименту. Для цього у навчальних програмах в експериментальних класах була зроблена відповідна трансформація.

У сукупності умов ефективності організації екологічного виховання старшокласників особливо значущою слід назвати таку умову, як проектування та впровадження особистісно орієнтованих технологій – це використання таких завдань, які давали можливість розглянути проблеми довкілля не в загальному плані, а як такі, що стосуються кожного і на які кожний може впливати в повсякденному житті; завдання, що орієнтували учнів на ситуації, в яких екологічна проблема обговорюється всебічно, висуваються можливі способи її вирішення і учень сам приймає якесь рішення; завдання, що впливали на емоційно-чуттєву сферу особистості. Розв'язання таких завдань сприяло закріпленню мотивів, формуванню емоційного переживання учнів, спонуканню потреби особистості у самореалізації і самовдосконаленні, посиленню пізнавального інтересу.

Ще однією ефективною умовою підвищення екологічної компетентності й вихованості старшокласників виявилося їх включення в безпосередню діяльність, спрямовану на пізнання світу професій. Однак реалізація цієї умови вимагала від організаторів експерименту не тільки знайомства старшокласників з потрібними професіями, але і засвоєння ними вимог, які висувають ці професії до особистості (складання професіограм фахівців, екскурсії на підприємства). Крім того, активне залучення старшокласників у позаурочну діяльність переконало нас, що обов'язковою умовою формування екологічної вихованості і гармонійного розвитку учня в цілому, є дієве „занурення ” у світ природи за допомогою позашкільних еколого-натуралістичних закладів.

Для аналізу результатів впровадження організаційно-педагогічних умов підвищення екологічної вихованості старшокласників у процесі профільного навчання нами було розроблено критеріальний апарат. Враховуючи розробленість якісних оцінок екологічної вихованості учнів у психолого-педагогічній літературі, нами були складені свої критерії оцінки екологічної вихованості старшокласників. При розробці критеріїв та показників ми керувались орієнтовними вимогами до змісту знань та вмінь школярів з природоохоронної тематики, викладені в працях І. Звєрєва, А. Захлєбного, спиралися на дані досліджень С. Совгіри, Р. Науменко, О. Лазебної, О. Капустіної, С. Лебідь.

Для визначення рівнів сформованості екологічної вихованості у старшокласників нами були проаналізовані такі *критерії та показники* як сформованість мотивів підвищення власної екологічної вихованості у майбутній професійній діяльності (показниками виступили особистісно-емоційне ставлення до об'єктів природи як до екологічних цінностей; наявність особистісного сенсу підвищення власної екологічної вихованості; наявність цілей та установок, спрямованих на опанування новими професійними знаннями та вміннями для покращення взаємовідносин із довкіллям). Когнітивний критерій (здатність до екологічного мислення) нами був охарактеризований як здатність до осмислення екологічних вимог, норм, ідеалів, наслідків порушення цих норм і правил; прояв уміння розв’язувати змодельовані та реальні екологічні задачі проблемного характеру; виявлення готовності до прийняття рішень креативного характеру в різних екологічних ситуаціях. Діяльнісний критерій – ступінь активності у практичному збереженні та відтворенні екологічних цінностей у різних видах діяльності, зокрема і в професійній, ми визначали за такими показниками, як наявність у старшокласників планів підвищення активності у правоохоронній діяльності; самостійність старшокласника у визначенні та організації екологічно активної поведінки у повсякденному житті та майбутній професійній діяльності; сформованість умінь і якостей природоохоронного характеру, досвіду гуманної взаємодії зі світом природи.

Перевірка ефективності впровадження розроблених педагогічних умов формування екологічної вихованості особистості старшокласника проводилась нами з урахуванням порівняльного методу наукового дослідження, який реалізовувався шляхом зіставлення результатів діяльності експериментальної (ЕГ) та контрольної (КГ) груп у процесі дослідницької роботи. Це дало змогу порівняти вихідні та кінцеві дані дослідження.

Оцінці підлягало ставлення старшокласників до природних об'єктів як до екологічних цінностей, до природоохоронної діяльності, ступінь доцільності педагогічних умов ефективного функціонування процесу формування рівнів сформованості у них компонентів цієї системної якості.

Усіх учасників експерименту (286 осіб) було поділено на приблизно однакові групи – експериментальну і контрольну, чисельністю 147 та 136 осіб відповідно (147 учнів ЕГ та 136 учнів КГ).

Оцінюючи отримані результати з позиції їх якості, ми зробили такий частковий висновок: комплексна організація діяльності старшокласників експериментальної групи полягала в поєднанні традиційного та експериментального способу формування екологічної вихованості учнів за рахунок використання в навчально-виховному процесі завдань з екологічної тематики на уроках природничо-гуманітарного циклу. Бралася до уваги і динаміка зміни рівнів екологічної вихованості майбутніх фахівців під час застосування специфічних методик екологічного виховання в процесі профільного навчання в старших класах.

Для порівняння рівнів екологічної вихованості членів експериментальної та контрольної груп на початку експерименту ми звернулись до t-критерію Стьюдента, який дозволяє знайти вірогідність того, що обидва інтегральних (середніх) показники у виборці відносять до однієї й тієї ж сукупності [4, с. 167]. Даний критерій використовують для перевірки гіпотези H_0: якщо t-емпіричне менше t-табличного (t-крит), то інтегральній показник двох вибірок належить до однієї й тієї ж сукупності, тобто у експерименті приймають участь групи з майже однаковим рівнем екологічної вихованості. Якщо ж отриманий результат стверджує, що t-емпіричне перевищує t-табличне, то є сенс прийняти до розгляду гіпотезу H_1 про те, що учні експериментальної групи показують більш високий рівень екологічної вихованості на початку експерименту, ніж учні КГ. Результати розрахунків наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняння рівнів екологічної вихованості учнів експериментальної і контрольної груп за t-критерієм Стьюдента на початку експерименту

Критерії	**Вибіркове середнє** $x_{ЕГ}$	**Вибіркове середнє** $x_{КГ}$	**t-емп.**	**Результат**	**t-критичне** при α = 0,05
Мотиваційний	4,98	5,60	1,18375	t-емпір < t-крит відмінності неістотні на даному рівні значущості	1,97
Когнітивний	4,96	5,71	1,40563	t-емпір < t-крит відмінності неістотні на даному рівні значущості	1,97
Діяльнісний	6,08	6,14	0,07948	t-емпір < t-крит відмінності неістотні на даному рівні значущості	1,97

Результати розрахунків, наведені у таблиці 1, свідчать про статистично незначущу різницю між середніми (інтегральними) значеннями показників рівнів екологічної вихованості за визначеними критеріями у експериментальній і контрольній групах на початку експерименту (емпіричне значення t-критерію Стьюдента для усіх компонентів не перевищує t-критичне = 1,97 при α = 0,05). Це означає, що відмінності між середніми значеннями показників рівнів екологічної вихованості за мотиваційним, когнітивним та діяльнісним критеріями у експериментальній і контрольній групах були неістотними на даному рівні значущості – і ми приймаємо гіпотезу H_0: у експерименті приймали участь групи з приблизно однаковим рівнем екологічної вихованості.

Щодо експериментальної групи, то ми отримали значущі відмінності при порівнянні показників початкового та завершального етапів експерименту. Для порівняння динаміки зростання рівнів екологічної вихованості у експериментальній групі ми використали критерій Пірсона- χ2 [4, с. 198]. Нами було обрано дві гіпотези:

– *гіпотеза* H_0: розподіл рівнів сформованості екологічної вихованості в експериментальній групі на початку і у кінці експерименту

не розрізняються між собою, тобто ефективність впровадженого експерименту дорівнює нулю;

– *гіпотеза H_1*: розподіл рівнів сформованості екологічної вихованості в експериментальній і контрольній групах розрізнюються між собою на значимі величини.

Знайдені значення критерію Пірсона-$\chi 2$ для розподілу рівнів сформованості екологічної вихованості у членів ЕГ у ході експерименту довели, що емпіричне значення критерію Пірсона $\chi 2_{емп}$ значно перевищує критичне $\chi 2_{крит}$, що спростовує гіпотезу H_0 на високому рівні значущості. Приймається гіпотеза H_1: розподіл рівнів сформованості екологічної вихованості в експериментальній групі на початку і в кінці експерименту розрізнюються між собою на значимі величини (табл. 2):

Таблиця 2

Порівняння рівнів сформованості екологічної вихованості учнів експериментальної групи на початку та у кінці експерименту за критерієм Пірсона $\chi 2$

Критерії	**Значення $\chi 2_{емп}$ для ЕГ**	**Результати порівняння** $\chi 2_{емп}$ та $\chi 2_{крит}$	**$\chi 2_{крит}$ при кількості ступенів свободи r = 2 та α = 0,05**
Мотиваційний	218,119	$\chi 2_{емп} > \chi 2_{крит}$: розподіл рівнів сформованості екологічної вихованості розрізнюються на значимі величини.	9,21
когнітивний	175,170	$\chi 2_{емп} > \chi 2_{крит}$: розподіл рівнів сформованості екологічної вихованості розрізнюються на значимі величини.	9,21
діяльнісний	143,02967	$\chi 2_{емп} > \chi 2_{крит}$: розподіл рівнів сформованості екологічної вихованості розрізнюються на значимі величини.	9,21

Спираючись на раніше обґрунтовані відповідні критерії і показники екологічної вихованості, ми розподілити членів експериментальної і контрольної груп за рівнями їх готовності до

екологічної діяльності (*низький, середній і високий)* та розробили підсумкову таблицю щодо порівняння результатів сформованості екологічної вихованості у старшокласників у кінці експерименту (табл.3).

Таблиця 3

Розподіл старшокласників за рівнями екологічної вихованості в кінці експерименту

	Перелік критеріїв екологічної вихованості особистості	**Рівні сформованості екологічної вихованості у %**					
		Високий		**Середній**		**Низький**	
		ЕГ	**КГ**	**ЕГ**	**КГ**	**ЕГ**	**КГ**
	Мотиваційний	21,09	13,97	54,42	36,03	24,49	50,0
	Когнітивний	25,17	12,50	45,58	35,29	29,25	52,21
	Діяльнісний	22,45	13,24	63,95	39,71	13,61	47,06

Дані, відображені у табл. 3, показують, що на початку експериментальної роботи кількість старшокласників з різними рівнями екологічної вихованості у експериментальній і контрольній групах суттєво не відрізняються. Після завершення експерименту встановлено значну різницю відсоткового співвідношення рівнів сформованості екологічної вихованості у експериментальній і контрольній групах на користь експериментальній групі. Так, якщо у КГ низький рівень учнів за мотиваційним, когнітивним або діяльнісний критеріями суттєво не змінився (з 77,21% до 50,0%; з 74,26% до 52,21% та з 68,39% до 47,06% відповідно), то в експериментальній групі він зменшився майже утричі: за мотиваційним критерієм – з 76,87% до 24,49%; за когнітивним – з 79,91% до 29,25%; за діяльнісним – з 66,67% до 13,61%.

Порівняння результатів високого рівня екологічної вихованості учнів експериментальної і контрольної груп показує, що більш високі показники екологічної вихованості мають учасники експериментальної групи: за мотиваційним критерієм вони збільшилися з 6,12% до 21,09%; за когнітивним – з 7,48% до 25,17%; за діяльнісний – з 9,52% до 22,45%. У контрольній групі кількість учнів на високому рівні екологічної вихованості теж змінилася, але не так суттєво, як в експериментальній: з 7,35% на 13,97% (за мотиваційним критерієм); з 9,56% до 12,5% (за когнітивним) і з 10,29% до 13,24% – за діяльнісним критерієм.

Порівняльна оцінка рівнів розвитку екологічної вихованості особистості старшокласника за розробленими критеріями на початку і в

кінці експерименту свідчить про позитивну динаміку оволодіння школярами цього процесу: у переважної більшості членів експерименту сформувались мотиви підвищення власної екологічної вихованості, підвищилися й інші рівні сформованості екологічної вихованості.

Оцінка результатів дослідно-експериментальної роботи дозволяє зробити висновки щодо ефективності впроваджених нами організаційно-педагогічних умов підвищення рівня екологічної вихованості старшокласників у профільному навчанні:

− у переважної більшості членів експерименту спостерігається яскраво виражене особистісно-емоційне ставлення до об'єктів природи як до екологічних цінностей;

− в кінці експерименту у більше 90% старшокласників з'явився особистісний сенс екологічної вихованості.

У ході експерименту встановлено, що тільки в процесі впровадження комплексу організаційно-педагогічних умов у профільний навчально-виховний процес (введення у навчальні програми з освітніх курсів потенційно важливих природоохоронних знань та умінь; розробка і використання, реалізація матриці інтегрованого змісту екологічного виховання засобами профільних курсів; орієнтація учнів на розв'язання творчих завдань екологічної спрямованості; розробку ними екологічно спрямованих карт-професіограм регіонально значущих професій; самооцінку рівня сформованості власних екологічних якостей; включення старшокласників в безпосередню діяльність, спрямовану на пізнання світу професій) формування екологічної вихованості особистості буде ефективним.

Список використаної літератури

1. Андреев В. И. Педагогика: учебный курс для творческого саморазвития / В. И. Андреев. – 2-е изд. – Казань : Центр инновационных технологий, 2000. – 608 с. **2. Аменд А. Ф.** Дидактические основы непрерывного эколого-экономического общего образования : дис. в виде научн. докл. … д-ра пед. наук / А. Ф. Аменд. – Екатеринбург, 1997. – 58 с. **3. Вайда Т. С.** Формування екологічної культури студентів педвузів засобами туристсько-краєзнавчої діяльності : автореф. дис. … канд. пед. наук: 13.00.01 «Теорія та історія педагогіки» / Т. С. Вайда. – К., 1998. – 17 с**. 4. Волков В.А.** Математические методы в деятельности психолога : учебное пособие / В. А. Волков. – Горловка : ГГПИИЯ, 2008. – 432 с. **5. Концепція** екологічної освіти України від 20.12.2001 р. №13/6-19 [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/education/higher/center/konception.doc. **6. Лазебна О. М.** Формування активної екологічної позиції підлітків : дис. … канд. пед. наук : 13.00.07 / Лазебна О. М. – Київ, 2004. – 222 с. **7 Рибніков С. Р.** Формування готовності майбутніх екологів до професійно орієнтованої управлінської діяльності : дис.. …кандидата пед. наук : 13.00.04 / Рибніков С. Р. – Луганськ , 2010. – 248 с.

8. Совгіра С. В. Теоретико-методичні основи формування екологічного світогляду майбутніх учителів у вищих педагогічних навчальних закладах : дис. … д-ра педагогічних наук: 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / С. В. Совгіра.– Умань : Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2009. – 529 с.
9. Шевченко С. О. Екологічна освіта як засіб формування особистісних цінностей / С. О. Шевченко // Рідна школа. – 2000. – № 6. – С. 60 – 62.
10. Юркова Т. Ф. Формування у підлітків ціннісного ставлення до природи в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи : автореф. дис. … канд. пед. наук: 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Т. Ф. Юркова. – Херсон, 2008. – 20 с.

Матузова І. Г. Результати впровадження організаційно-педагогічних умов підвищення екологічної вихованості старшокласників у процесі профільного навчання

Обґрунтовано необхідність формування екологічної вихованості особистості старшокласника як майбутнього фахівця. Розглянуто комплекс організаційно-педагогічних умов підвищення екологічної вихованості старшокласників у процесі профільного навчання. Встановлено критерії і показники сформованості екологічної вихованості особистості. Доведено результативність запропонованого комплексу педагогічних умов формування екологічної вихованості старшокласників у процесі профільного навчання.

Ключові слова: екологічне виховання, екологічна вихованість, профільне навчання, організаційно-педагогічні умови, критерії та показники екологічної вихованості.

Матузова И. Г. Результати внедрения организационно-педагогических условий повышения экологической воспитанности старшеклассников в процессе профильного обучения

Обоснована необходимость формирования экологической воспитанности личности старшеклассника как будущего специалиста. Рассмотрен комплекс организационно педагогических условий повышения экологической воспитанности старшеклассников в процессе профильного обучения. Установлены критерии и показатели сформированности экологической воспитанности личности. Доказана результативность предложенного комплекса педагогических условий формирования экологической воспитанности старшеклассников в процессе профильного обучения.

Ключевые слова: экологическое воспитание, экологическая воспитанность, профильное обучение, организационно-педагогические условия, критерии и показатели экологической воспитанности.

Matuzova I.G. Results of the implementation of the organizational and pedagogical conditions of environmental education improvement of seniors in the process of profiled education

The necessity of the formation of the environmental education of the individual of the senior as a future professional is substantiated. The complex of the organizational and pedagogical conditions of environmental education improvement of seniors in the process of profiled education is considered. The criteria and indicators of formation of the environmental education of the individual are set. The effectiveness of the proposed complex of educational conditions of the formation of environmental education of seniors in the process of profiled education.

Key words: environmental education, education profile, organizational and pedagogical conditions, criteria and indicators of formation of the environmental education.

Стаття надійшла до редакції 09.04.2012 р.
Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 373.034

Мен Фенцзюань

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Сучасне суспільство висуває нові вимоги до формування особистості, готової до вирішення поставлених перед нею проблем з позиції особистісно-творчої причетності. Інформаційне суспільство рухається шляхом розвитку творчого мислення людини. Творча людина може успішно адаптуватися в суспільстві, протистояти негативним обставинам, знаходити позитивні виходи зі складних життєвих ситуацій, вона здатна до самореалізації своїх можливостей, саморозвитку.

Але суспільна потреба у вихованні людини, яка творчо мислить, не знаходить повного відображення у шкільній практиці. Тому виховання творчої особистості, людини з творчим мисленням має особливу актуальність і є одним із головних завдань системи освіти.

Мета статті – дослідити питання та розглянути закономірності процесу творчого мислення у науковій літературі.

Завдання сучасної української освіти полягає, насамперед, у формуванні особистості з гнучким розумом, із швидкою реакцією на все нове, з повноцінними, розвинутими потребами подальшого пізнання та самостійної дії, з добрими орієнтувальними навичками й творчими здібностями.